

Berätta mer

– ett studiematerial om
berättande i hembygdsrörelsen

Författare: Erika Olsson
Redaktör: Viktoria Hallberg
Layout: Olov Norin
Omslagsfoto: Bengt Nyman

Utgivare:
Sveriges Hembygdsförbund (SHF)
Box 6167
102 33 Stockholm
Tel. 08-34 55 11
www.hembygd.se

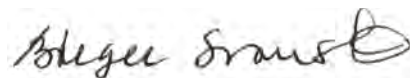
Tryckeri:
Trydells Tryckeri
Tryckår: 2016

Förord

Sveriges Hembygdsförbund firar hundraårsjubileum 2016 och har därför utlyst året till Hembygdens år. Under året står berättandet i fokus. Berättelserna utgör själen och hjärtat i vår stora folkrörelse och tar avstamp i hembygden, de omkringliggande landskapen och alla människor som levt och verkat där.

Men vi vill inte bara prata om det som är historia, vi vill också berätta om dagens människor. Därför lyfter vi nu fram, i samarbete med Nordiska museet, nutida berättelser på temat Mötesplatser runtom i landet.

Att berätta är ett sätt att mötas och med denna skrift vill vi inspirera till sammankomster där människor kan dela med sig av sina berättelser. Vi hoppas att många av hembygdsrörelsens föreningar bjuder in till berättaraktiviteter under Hembygens år. Varmt välkommen att delta i projektet Mötesplatser och berätta om just dina mötesplatser!

Birger Svanström
Förbundsordförande Sveriges Hembygdsförbund

En sjöman berättar för en ung Sir Walter Raleigh och dennes bror vad som hände till havs. *The Boyhood*, oljemålning av Raleigh av Sir John Everett Millais, 1870. Källa: Wikipedia.

Innehåll

Inledning

Berättande i hembygdsrörelsen

Mötesplatser – ett berättarprojekt

Att skapa goda förutsättningar för berättande

Berättarteknik

Studiecirklar och kulturarrangemang

Läs mer – länkar och tips

Inledning

Under Hembygdens år 2016 genomför Sveriges Hembygdsförbund en insamling av berättelser i samarbete med Nordiska museet. Insamlingen har temat Mötesplatser och blir en del av satsningen på berättande under Hembygdens år. I det större perspektivet ger insamlingen en samtidsbild av Sverige och det sociala livet i olika delar av landet under 2016. De insamlade berättelserna kommer att finnas kvar för framtida generationer och utgöra ett värdefullt samtidsdokument över mötesplatser 2016. Nordiska museet ansvarar för att förvalta materialet i sitt forskningsarkiv.

De flesta av oss har mötesplatser att berätta om. Det kan handla om en plats knuten till ett personligt minne, en plats dit man ofta går för att träffa vänner eller kanske den naturliga träffpunkten där man bor – kiosken, dansbanan eller idrottsplatsen. Många av oss har sina alldeles egna mötesplatser där människor delat både vardag och fest.

Den här studiehandledningen är framtagen för att inspirera alla som är intresserade att bidra med berättelser i form av text, bild, ljud och film via webbplatsen **www.minnen.se/tema/motesplatser**. I handledningen finns en beskrivning av projektet Mötesplatser och hur insamlingen av berättelser går till. Här finns också tips och verktyg för dem som vill skapa berättaraktiviteter.

Berättarträffar för samman människor och ger rum för utbyte av minnen, fantasi och kunskap. Berättarträffar kan väcka lokalt engagemang och öka intresset för att bli medlem i en hembygdsförening. I handledningen finns tips på vad man bör tänka på inför ett berättararrangemang, inspirerande exempel från hembygdsrörelsen och förslag för den som vill

utveckla sitt berättande vidare. Till skriften finns också sex studieplaner med konkreta förslag på hur en hembygdsförening kan utveckla sitt berättande och ordna berättarträffar i form av studiecirklar och kulturarrangemang.

Samarbetspartners

Studiehandledningen har tagits fram i samarbete mellan Sveriges Hembygdsförbund, Studieförbundet Vuxenskolan och Nordiska museet.

Studieförbundet Vuxenskolan har en stor kunskap om folkbildning och kulturarrangemang. Med lokalkontor över hela landet är de en kraft för utveckling av föreningsliv, kultur och samhälle.

Sveriges Hembygdsförbund är en av Sveriges största folkrörelser med intresse för lokal historia och utveckling. Förbundet samlar över två tusen föreningar, på landsbygden i tätorter och i städer, en förening i nästan varje socken. Studieförbundet Vuxenskolan och Sveriges Hembygdsförbund har ett samarbetsavtal sedan 2012 och samarbete sker både på riksplan, regionalt och lokalt i hela landet.

Nordiska museet är Sveriges största kulturhistoriska museum beläget på Djurgården i Stockholm. Museet grundades 1873 och visar liv och arbete i Sverige från 1500-talet till idag. Allt sedan starten har museet arbetat med insamling och dokumentation för att bygga kunskap om Sveriges kulturhistoria. Sedan 1920-talet samlar museet in svar från boende i Sverige om allt från seder och bruk till arbetsliv och fritid. I samband med utställningar och i trycksaker arbetar etnologer vid museet med dokumentation och intervjuer. Insamlingen av berättelser om mötesplatser ger ett viktigt och värdefullt tillskott till Nordiska museets arkiv och därmed också till hela Sveriges befolkning.

BERÄTTARTEMA I BYGD OCH NATUR

I Bygd och Natur nr 4-2015 finns flera reportage om berättande och hembygdsrörelsens tradition av berättande. Hämta gärna tips och inspiration från tidningen! Beställ och läs som pdf på

www.hembygd.se/bygdochnatur

↑ Berättandet står i centrum under en kursdag för samhällskommunikatörer på Murberget läns museet Västernorrland. Kursdagen arrangeras i samarbete mellan Samordnad samhällsorientering Västernorrland och Västernorrlands hembygdsråd.

Berättande i hembygdsrörelsen

Hembygdsrörelsen är en berättarrörelse. På hembygdsgrändar och ute i landskapet ordnar hembygdsföreningar berättarkvällar, visningar, vandringar och många andra aktiviteter där berättandet står i centrum. Hembygdsrörelsens medlemmar har i över hundra år vårdat, dokumenterat, arkiverat och berättat om den lokala historien, om människorna, livet, platser och händelser.

Hembygdsrörelsens medlemmar lägger ned mer än fyra miljoner ideella timmar på att vårda byggnader, miljöer, arkiv och föremål, samt planera och arrangera aktiviteter med drygt fem miljoner besökare varje år. Ett vanligt programinslag är berättarkvällar där deltagarna eller en inbjuden gäst berättar om bygden, skrönor eller annat. Många föreningar arrangerar också stads- eller landskapsvandringar, som också har fokus på berättande. Det kan handla om vardag och fest, om det hårda torparlivet som syns i den nötta farstutrappen vid torpgrunden, om hur nya kvarter restes eller om medeltida kyrkstigar och tjärdalar.

Många skolelever får varje år uppleva äldre tider vid ett besök på hembygdsgränden med bak och byk, ved och vedspis. För många ger det minnen för livet och upplevelser att befästa sina historiekunskaper vid. Hembygdsföreningens medlemmar kan till exempel berätta om ortens historia eller personliga upplevelser från uppväxten.

Hembygdslitteraturen har en särskild plats i hembygdsrörelsens verksamhet. Varje år färdigställs

och trycks hundratals titlar, ofta omfattande och påkostade böcker med ett unikt värde för dem som är intresserade av orten. Materialet utgör en dokumentation och tillgängliggör den lokala historien som annars riskerar att falla i glömska.

Hembygdernas berättelser är en värdefull skatt för medlemmar, hembygdsforskare och allmänhet. Många människor bor idag på en ort men har rötter på andra platser. Den historia och nutidsdokumentation vi idag bevarar och tillgängliggör kommer också att ha betydelse för dem som i framtiden bor på, flyttar in till eller forskar om en ort. Dåtiden får betydelse för nutid och framtid när händelser som inträffat för länge sedan lyfts fram och ses med nya ögon.

De lokala berättelserna bidrar till lokal gemenskap och identitet, och har betydelse för besöksnäringen. Många besökare på en ort vill gärna ta del av dess berättelser. De ger ett mervärde för det lokala näringslivet, för produktutveckling, varumärken och marknadsföring. Genom detta kan det lokala kulturarvet och lokala berättelser ligga till grund för den framtida utvecklingen av en bygd eller stadsdel och bidra till att utveckla den lokala gemenskapen.

Vilka berättelser finns om din bygd? Vilka vill du bevara? Finns det några du helst vill ska falla i glömska? Hur kan nya berättelser tas tillvara? Har du frågor om det som hänt förut som du gärna skulle önskat vore besvarat av tidigare generationer?

BERÄTTARCAFÉ I KÅLLERED

Kållereds Hembygdsförening har arrangerat berättarcaféeer i över 20 år. Det började när Mölndals Stadsmuseum på 90-talet ordnade berättarmöten och gjorde utställningar av de insamlade berättelserna. Då frågade Kållereds församling om hembygdsföreningen ville samarrangera liknande träffar med olika teman, exempelvis skolminnen, livets högtider och Kållereds syförenings historia. Träffarna var i församlingshemmet och drog cirka 25–30 personer. Staffan Bjerrhede som var med från början och nu är ordförande i Kållereds Hembygdsförening berättar:

– Vi börjar träffarna med kaffe. Sedan tar vi bort alla bord och sätter stolarna i en stor ring för att alla ska se varandra och kunna lyssna bra. Ingen får sitta utanför ringen. En person är i förväg vidtalad att ställa frågor om det behövs får att få fart på berättandet. Ofta finns det personer som sitter tysta och bara lyssnar, vilket så klart är upp till var och en. Vi håller på cirka två timmar och alla brukar vara mycket nöjda och känna sig uppmärksammade.

Sedan starten har det blivit många berättarcaféeer och utställningar med samma tillvägagångssätt, till exempel med temat bröllopsminnen. Flera träffar har också skett i samarbete med andra föreningar. Inför Kållereds Gymnastikförenings 50-årsjubileum hölls ett berättarcafée om dess historia. Man har också samarbetat med Kållereds Pingstförsamling och Kållereds Missionsförsamling. I Missionsförsamlingen blev det en minneskväll med historik utifrån berättelser från berättarcaféeet. Metoden har använts också i mindre grupper som till exempel med biträden i en lanthandel, arbetare i en läskedrycksfabrik, vårdhemmet Stretereds kökspersonal och Taxi i Kållered.

På 1990-talet dokumenterades berättelserna med bandspelare och mikrofon. Dessa band, nu överförda

digitalt, har hembygdsföreningen använt till många föredrag och utställningar. Nu sker dokumentationen digitalt direkt.

Genom åren har föreningen fått goda erfarenheter av hur man kan arbeta med berättande. Det är viktigt att ha ett avgränsat ämne eller tema, gärna med någon särskilt inbjuden gäst. Formen är också viktig, att det är en lämplig lokal utan störningar, gärna möblerad i en ring så att alla kan se varandra. En värd skapar trygghet, kan fördela ordet, hålla reda på tiden och ställa följdfrågor vid behov. För att dokumentera verksamheten men också själva innehållet är det bra att göra någon form av inspelning, notera deltagarnas namn och gärna ta bilder.

– Jag känner mig trygg med modellen och föreningen har på detta sätt dokumenterat Kållereds historia. Det är ett enkelt och bra sätt att samla kunskap och berättelser. Deltagarna uppskattar att få höra och berätta om det man känner till, säger Staffan.

Kontakt:

Staffan Bjerrhede, ordförande i Kållereds Hembygdsförening, staffan.27353@globalnet.net, Tel. 0708-55 30 02

Minneskväll i Kållereds Missionskyrka.

FOTO: HÅKAN MAGNUSSON

BYGDEBAND

Bygdeband är Sveriges Hembygdsförbunds webbplats för lokalhistoria. På bygdeband.se berättar runt 570 hembygd-föreningar om sin hembygds platser och människor. Webbplatsen är öppen för alla som vill söka och surfa runt bland de drygt en miljon bilderna, dokumenten och personerna. Här kan man hitta skolporträttet på sin morfars far, eller bläddra bland bilder som visar hur Sverige såg ut för hundra år sedan. Efter att Sveriges Hembygds-

förbunds 2013 tog över Bygdeband från släktforsknings-företaget Genline inleddes 2014 en större satsning på att utveckla Bygdeband till att bli en rikstäckande webbplats för lokalhistoria. Sedan utvecklingsarbetet påbörjades våren 2014 har antalet besökare tredubblats. Är din hembygdsförening intresserad av att börja använda Bygdeband?

Läs mer på **www.bygdeband.se/forening**

OM MINNEN.SE

Webbplatsen www.minnen.se möter ett behov av digital samtidsdokumentation och ökad digital tillgänglighet till museernas material och verksamhet. Hembygdsföreningar, museer och andra kulturarvsorganisationer har i århundraden samlat föremål, dokument och berättelser för att bygga kunskap om Sverige. Med en webbaserad insamlingstjänst ökar möjligheten att nå en större publik och underlätta för den som själv vill lämna berättelser och bilder eller ta

del av andras och annat ur kulturarvsinstitutionernas rika material.

Det långsiktiga och övergripande målet med **www.minnen.se** är att skapa en plattform för immateriell kultur, för insamling och berättande som kan användas för att bygga lösningar för museer och andra och som ingår i KulturlT:s system kring DigitaltMuseum. **www.minnen.se** ägs och förvaltas av ett stort antal museer och andra kulturarvsorganisationer i Norden.

Mötesplatser – ett berättarprojekt

Projektet Mötesplatser är ett av flera teman inom Nordiska museets projekt för digital insamling av berättelser på webbplatsen **www.minnen.se**.

Valet av mötesplatser som tema är ett sätt att locka fram berättelser om platser som spelar, eller har spelat, en viktig roll för det sociala livet. En mötesplats kan till exempel vara kiosken, torget, danslokalen, kaféet, skolan eller en virtuell plats i sociala medier. Mötesplatser rymmer historia, minnen, erfarenheter och känslor. Vad händer på platsen? Vilka möts där och varför? Fokus ligger på samtiden och den personliga relationen till platsen, men det kan också rymmas minnen av hur en mötesplats har förändrats under tidens gång.

På webbplatsen www.minnen.se kan man både lämna egna och ta del av andras berättelser. Det är möjligt att spara text-, bild- och ljudfiler samt filmer. Webbplatsen är anpassad för mobiltelefoner, surfplattor och andra mobila enheter.

Mötesplatsens betydelse

En mötesplats kan vara spontan eller en plats särskilt avsedd för möten. Där kan ske livsavgörande möten, men också oviktiga eller till och med oönskade möten. Mötesplatsen kan vara en buskur eller Sveriges riksdag. Den kan vara liten eller rymma tusentals personer, uppstå för ett enda möte eller vara beständig i hundratals, kanske tusentals år. Mötesplatser är ofta en förutsättning för trygg-

Lämna din berättelse om en mötesplats

1. Gå in på sidan **www.minnen.se/tema/motesplatser**. Registrera dig som ny användare genom att lämna namn, epostadress och lösenord. Du får nu en verifieringskod skickad till din epost. Skriv in koden i rutan på **www.minnen.se/tema/motesplatser**. Du kan också logga in via ditt Facebook-konto.
2. Du är nu registrerad användare och kan logga in med e-postadress och det lösenord du själv valt. Dina uppgifter kommer inte att synas för andra användare.
3. Berättelser kan lämnas som text och bild men också som ljud- och filmfiler. Glöm inte att ange platsen som berättelsen handlar om.
4. Du kan ange namn och vilken hembygdsförening du tillhör. Men du kan också välja att vara anonym.
5. Klicka på "Spara och förhandsgranska" för att se resultatet.
6. När du är nöjd med din berättelse klickar du på "Publicera".

Nu finns din berättelse tillgänglig för andra att ta del av. Du kan när som helst logga in och ändra i din text.

www.minnen.se/tema/motesplatser

het, utveckling och social gemenskap på platser där människor bor, arbetar och verkar. Ett bostadsområde eller en by utan en mötesplats blir en samling bostäder med människor som förblir anonyma inför varandra.

Tänk igenom vilka möten som påverkat ditt liv. På vilken plats har mötet ägt rum? Kanske är det caféet där du deltog i ett samtal som fick dig att byta arbete, eller affären där du handlar mat och lär känna nya människor? Kanske är det dansbanan där den första kärleken dök upp? Ett tema för en berättaraktivitet kan vara just mötesplatser som förändrat livet.

I en tid då många människor kommer från andra länder för att leva och bo i Sverige uppstår ett särskilt stort behov av mötesplatser. När många människor flyttar till en ort eller ett bostadsområde behöver både nyinflyttade och de som redan bor där få rum att mötas, förstå varandra och finna former för att fortsätta utveckla sitt gemensamma hem till en plats för trygghet, kreativitet och hemkänsla. Möten öppnar för nya tankar, perspektiv och relationer, de skapar bryggor över kultur- och generationsgränser.

SVENSBYLIJDA

– en mötesplats för alla

Svensbyns Hembygdsförening i Piteå kommun har skapat en mångfacetterad mötesplats. Från att ha varit en förfallen och öde by har platsen tack vare ett aktivt föreningsarbete och många starka eldsjälar kommit att bli ett besöksmål, både för dem som bor i närheten och för mer långväga besökare. Här finns en levande kulturmiljö som visar det självförsörjande hushållet under tidigt 1900-tal med slätter, byk i ån, djurhållning och mycket annat. Här erbjuds boende, restaurang och sommarcafé. Svensbyns Hembygdsförening håller guidade turer där berättandet står i fokus och ger möjlighet för skolklasser att göra besök och få uppleva och förstå sin historia. Här sjuder föreningslivet, arbetstillfällen skapas och människor träffas. Och det är just då, i mötet mellan människor, som utveckling sker.

Läs mer om vad en mötesplats kan betyda för bygden på www.swensbylijd.se

FOTO: SVENSBYNS HEMBYGDSFÖRENING

FOTO: BJÖRN GULLANDER, SAGOBYGGEN

UTOMHUSPEDAGOGIK

Forskning vid Linköpings universitet visar att undervisning och berättande utomhus lämnar djupare avtryck. Elever som besökt en plats och samtidigt fått information om platsen kommer ihåg fler fakta och har en djupare förståelse efteråt än en kontrollgrupp elever som fått höra samma föredrag inomhus. Många upplever att de är mer avslappnade och kan ta till sig en berättelse bättre i

utomhusmiljö. När berättelsen kopplas till en fysisk plats blir upplevelsen mer autentisk. Upplevelsen förstärks när berättaren eller guiden pekar på just den sten där något hände eller skickar runt en växt som har betydelse för handlingen. Låt publiken lukta, känna och smaka!

www.liu.se › LiU › Forskning › Reportage

Att skapa goda förutsättningar för berättande

En berättelse kräver ro. Den som berättar behöver känna sig bekväm i situationen. Platsen, människorna som deltar, tidpunkten och inramningen har betydelse för vilken berättelse som lyssnaren får höra.

Tid

En del berättelser tar tid att berätta. De bör också berättas vid rätt tidpunkt. Till exempel en spökhistoria berättad på gräsmattan en solig förmiddag i juli kommer inte att få samma effekt som om den berättas på hembygdsgårdens vind, en sen kväll i november. Diskutera vilka berättelser ni vill få fram och när det är rätt tidpunkt att berätta dessa. Avsätt tid för varje berättelse så att den som ska berätta kan förbereda sig utifrån givna tidsramar. Samla gärna flera berättelser vid samma tillfälle men glöm inte att lägga in tid för frågor, följdberättelser från publiken och bensträckare emellanåt.

Platsen

Platsen där berättandet sker har betydelse för berättelsen och hur den uppfattas: Utomhus eller inomhus, på en välkänd plats eller i en lokal som är ny för berättaren. Att befinna sig på den plats där berättelsen utspelar sig kan ge en ytterligare dimension till berättelsen.

Ofta är Hembygdsgården i sig en plats att berätta om. Fundera gärna tillsammans kring vilka händelser

och möten som skett genom åren och som kan utgöra värdefullt stoff. Gå gärna runt i hembygdsgårdens lokaler och undersök vilka minnen och idéer som går att frambringa.

Att skapa ett rum för berättande

Om ni träffas inomhus, försök att få möbleringen att skapa en inbjudande och trygg stämning. Planera möbleringen och berättarens placering så att alla kan se och höra. Tänk efter i förväg om det behövs ljudanläggning och se till att den som ska berätta är bekväm med att använda mikrofon eller mygga om det behövs. Detsamma gäller om ni ska vara utomhus – besök platsen i förväg och se vad som kan behövas där för att alla ska se och höra.

Om många människor ska samlas inomhus är det bra att se över ventilation eller möjligheten att öppna ett fönster. Både berättare och lyssnare behöver frisk luft.

Att berätta utomhus

Vid berättande utomhus kan man behöva fundera på när på året som passar bäst. Är platsen tillgänglig såväl sommar som vinter? Hur påverkar vädrets makter, går det att genomföra träffen även om det regnar? Hur stor grupp kan närvara utan att man riskerar att någon inte får plats eller inte hör? Man behöver även fundera kring om platsen blir tillgänglig

för alla som vill delta, om platsen ligger i svår-tillgänglig terräng och om det är möjligt att köra bil för den som har svårt att gå.

Värdskap

Ett tydligt värdskap bidrar till att snabbt skapa en god stämning, särskilt om det finns deltagare som inte tidigare känner varandra eller är nya på platsen. Varje berättarträff behöver en värd som kan hälsa välkommen och se till att det finns plats för alla. Inled också träffen med att berätta om programmet, praktiska detaljer som fika och hur berättelserna ska dokumenteras. Servera gärna något enkelt att äta eller dricka för att bidra till en känsla av omtanke.

Det är viktigt att inte pressa fram berättelser. Låt alla som vill komma till tals men tänk på att de som inte är vana att berätta kan känna sig obekväma om de ofrivilligt hamnar i rampljuset. Det finns också de som är vana talare och har mycket att berätta. Ibland kan en värd behöva begränsa tiden för en berättare för att ge plats åt andra.

Publiken i fokus

En berättelse får sin betydelse först när den tolkas av åhöraren. Olika åhörare kommer att uppfatta samma berättelse på olika sätt.

Ibland är berättelsen utgångspunkten, till exempel en särskild händelse eller historia som man vill förmedla. Man bör då i första hand rikta inbjudan till målgrupper som man tror kan vara intresserade av ämnet. Vid andra tillfällen är det målgruppen, exempelvis ungdomar, som är utgångspunkten och då bör man självklart välja ämnen som man tror passar just den målgruppen.

Andra saker som kan vara bra att tänka på är om åhörarna känner varandra väl, om de är vana att lyssna, om berättaren vill att åhörarna ska delta i berättelsen eller bara lyssna.

Lägg lite möda på inbjudan med tydlig information om innehållet så att ”rätt” personer har möjlighet att delta. Intresserade åhörare bidrar till att skapa bra förutsättningar för goda berättelser. Tänk också igenom redan när ni planerar träffarna om ni vill ha en liten grupp som berättar för varandra eller en bredare målgrupp. Berättarträffar är ett bra tillfälle att bjuda in målgrupper som tidigare inte haft kontakt med hembygdsföreningen, till exempel en viss åldersgrupp, nyinflyttade eller personer med ett särskilt intresse.

Samarbete

Berättarträffar kan med fördel arrangeras i samarbete med föreningar, företag, bibliotek, trossamfund, ungdomsgården eller förskolan. Det kan ge rum för helt nya möten och perspektiv där deltagarna får chans att hitta gemensamma intressen med personer de annars kanske inte hade träffat.

Hjälpmedel

En god berättare kan fylla ett helt rum med sin berättelse och skapa bilder och stämningar bara med ord och kroppsspråk. Då kan tekniska hjälpmedel kännas överflödiga och störande. I andra fall kan ett fotografi eller ett föremål vara så viktig för berättelsen att det bör visas för åhörarna. Berättaren kan också välja att hänga upp sin berättelse kring ett antal bilder, en filmsekvens eller musikstycke. Då är det en förutsättning att rätt teknik i form av storbildsskärm, projektor eller ljudanläggning finns på plats.

CENTRUM FÖR NATURVÄGLEDNING, CNV

Naturvägledare jobbar med kommunikation om naturen, kulturlandskapet och människans relation till naturen. De kommunicerar med besökare genom till exempel guidning, naturstigar, skyltar, guideböcker, appar, friluftsmuseer och naturum. Centrum för naturvägledning (CNV) finns på Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala med uppdrag av Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet att stötta och utveckla naturvägledning.

Naturvägledning underlättar för besökare att uppleva och utveckla sin känsla för och kunskap om naturen och kulturlandskapet. Dessutom bidrar naturvägledning till att besökaren får fina upplevelser och reflekterar över värden och fenomen i landskapet. Naturvägledningens berättelser

formas utifrån platsens historia och karaktär, berättarens kunskaper och perspektiv, vilka besökarna är, årstid och tillfälliga händelser. Bra naturvägledning är relevant för besökaren, organiserad på ett sätt som gör det lätt att följa med och stimulerar till egna tankar och reflektioner.

CNV fungerar som kompetensresurs, utvecklingsnav och mötesplats för alla som arbetar med naturvägledning. De kallas för naturvägledare. Några av de tillvägagångssätt som CNV arbetar med är att omvärldsbevaka, delta i forskningsprojekt, arrangera utbildningar och att sprida erfarenheter via publikationer och internet.

Läs mer om CNV och naturvägledning på www.cnv.nu

Checklista för berättarträffar

- Planera aktiviteten i god tid.
- Bestäm målgrupp.
- Bestäm plats och tid.
- Gör en inbjudan som lockar målgruppen.
- Utse en person som är värd för aktiviteten.
- Utse en person som ansvarar för att dokumentera, sammanställa och spara träffens berättelser på **www.minnen.se**.
- Förbered förtäring, eventuell teknisk utrustning och möblering.
- Behöver ni någon form av talargåva, kanske en blomma eller bok?
- Under berättarkvällen, för närvarolista och dokumentera.
- Tala om för deltagarna hur deras berättelser kommer att sparas och användas, exempelvis läggas upp på **www.minnen.se**.
- Informera åhörarna om möjligheten att själv gå in på **www.minnen.se** och lämna sin berättelse om en mötesplats.
- Rapportera aktiviteten till Studieförbundet Vuxenskolas lokala kontor.

BERÄTTARKVÄLLAR I FUNBO

I Funbo är berättarkvällar en stående del av hembygdsföreningens höstprogram sedan 2007.

– De senaste åren har vi bjudit in föredragshållare som har berättat om spännande ämnen, ofta om socknen. En person berättade om hur vägnätet växte fram, en släktforskare berättade om ett fängslande kvinnoöde, en författare berättade om sin forskning kring sitt torps historia, en arkeolog berättade om en intressant runsten. Vi ser gärna att föredragshållaren har någon koppling till socknen, bor här, har vuxit upp här eller bor tillsammans med någon som kommer härifrån, säger Bosse Wesslén som är kassör i föreningen.

Styrelsen förbereder kvällarna under vinter och vår för att få fram intressanta förslag på gästberättare att bjuda in. Framåt sensommar och höst annonserar man på anslagstavlor, i lokaltidningen, i ett par Facebook-grupper och på hemsidan där alla aktiviteter läggs upp. Inbjudningar skickas via epost till medlemmar. Vanligtvis kommer det mellan 30 och 50 personer till en berättarkväll.

Traditionen har vuxit fram över tid. Redan 1984 lyssnade man på inspelade berättelser av äldre sockenbor vid ett medlemsmöte. En av styrelsemedlemmarna, Gösta Brundin, föreslog då att man kunde intervjua fler äldre personer i socknen. Tanken var att ordna berättarkvällar där bygdens folk kunde träffas för att utbyta minnen och erfarenheter. 1995 berättades det i samband med visning av bilder från 1950-talet och

på ett styrelsemöte 2004 fattades beslut om att arrangera återkommande berättarkvällar.

En viktig erfarenhet är betydelsen av att förbereda väl, till exempel genom att i förväg vidtala och förbereda en tänkbar berättare. Det kan också vara bra att ordna med högtalarsystem eller hörselslinga. Den som leder kvällen bör se till att även de som annars inte säger så mycket ges en chans att göra sina stämmor hörda.

– Berättarkvällarna är mycket uppskattade. Ibland blir det så intensiva diskussioner bland deltagarna att mötet drar ut på tiden, säger Bosse och ser nöjd ut.

Kontakt:

Hembygdsföreningen Sockenstugans Vänner i Funbo
www.hembygd.se/funbo

Kontaktperson: Bosse Wesslén,
bosse.wesslen@telia.com

FOTO: HEMBYGDSFÖRENINGEN SOCKENSTUGANS VÄNNER I FUNBO

FOTO: BJÖRN GULLANDER, SAGOBYGGEN

Berättarteknik

En muntligt berättad historia tolkas i stunden när den tas emot av åhöraren. Det är en egen konstform att berätta och en kulturell tradition som vi burit med oss sedan urminnes tider.

Att berätta är inte detsamma som att läsa högt, det är en färdighet som kräver träning. Men när berättaren lyckas förmedla sin historia kan mötet med åhörarna bli starkt.

Linjärt eller interaktivt berättande

En berättelse kan berättas linjärt, från början till slut. Detta är det klassiska sättet att berätta och används bland annat i traditionen att berätta folksagor. En linjär berättelse upprepas på samma sätt varje gång den berättas och åhöraren kan inte påverka berättelsens förlopp. Man kan också välja ett mer interaktivt berättande, där åhörarna deltar och påverkar händelseförloppet, eller vad de vill höra mer om. Detta förutsätter att man kan sitt ämne mycket väl och är trygg i sitt berättande, men kan bidra till ett större engagemang och delaktighet.

Berätta ensam eller i grupp

En berättelse kan förberedast noga och framföras av en berättare. Den kan också växa fram när en grupp människor berättar tillsammans, kanske på den plats berättelsen handlar om. Om man vill berätta tillsammans kan det vara en god idé att ha med en person som leder samtalet och fördelar ordet så att alla som vill kommer till tals. Det är också viktigt att berättelserna dokumenteras.

Skapa din berättelse

Börja med att teckna ner det du vill berätta om i form av stödord eller en tankekarta. Avgränsa din berättelse – när tar den sin början och vad vill du sluta med? Vilka viktiga händelser vill du ta upp? Finns det bakgrundsfakta och information som åhöraren behöver för att förstå det du berättar?

Dela berättelsen i tre delar, en början, ett mittparti och ett slut. Ta gärna hjälp av dina stödord men försök att i så stor utsträckning som möjligt berätta fritt. Förbered dig genom att fundera på frågorna nedan:

- För vem berättar jag – för vilken målgrupp?
- Vad är mitt budskap?
- Hur är min början – hur är mitt slut?
- Hur vet jag att jag håller tidsramarna när jag berättar?
- Hur delaktiga vill jag att åhörarna ska vara?
- Behöver jag visa bilder eller föremål?

Berätta om mötesplatser

Gör gärna en lista över vilka mötesplatser som finns hos dig. Hur ser mötesplatserna ut? Vilka träffas där och när? Finns det mötesplatser för spontana möten där du bor? Finns det obehagliga mötesplatser? Vilka mötesplatser finns idag, för 100 år sedan och kanske redan för 1 000 år sedan? Vilka platser är viktiga för barn, tonåringar, barnfamiljer och äldre?

**Tänk på att du tar
åhörarnas dyrbara
tid i anspråk.**

**Prata så att
alla hör.**

**Håll dig
till ämnet.**

**Berätta en historia
som du tror att
deltagarna vill,
eller behöver höra.**

**Stå så att
publiken ser dig.**

ATT BERÄTTA EN SAGA

Att berätta en folksaga är ett bra sätt att träna på berättande. Sagoberättande har en lång tradition och ofta känner publiken redan till handlingen och utgången av berättelsen. Det är själva berättandet som står i fokus. Även sägner och myter får en extra dimension av det muntliga berättandet.

Övningsuppgift:

1. Välj ut en känd folksaga
2. Läs noga – lägg sedan boken åt sidan
3. Skriv stödord utifrån ditt minne
4. Vilka känslor vill du förmedla till publiken? Tänk över din roll som berättare!
5. Förbered dig genom att ta reda på så mycket du kan om din publik – anpassa berättandet efter din målgrupp. Är det till exempel några ord eller företeelser i berättelsen du behöver förklara?
6. Berätta för varandra två och två eller tre och tre – ge varandra feedback!

Ta kontakt med museer och arkiv nära er, till exempel Länsmuseum, kommun- eller föreningsarkiv och leta efter lokala myter eller sägner. Ofta är denna typ av berättelser kopplade till en spännande eller skrämmande händelse eller en känd person. Diskutera vilka sägner eller myter kring er bygd som ni skulle vilja undersöka närmare och berätta om.

**Inkludera hela
publiken – undvik
interna skämt
och ironi.**

**Håll
tiden.**

**Ha fokus på
åhörarna så att du
vet att du har kvar
deras intresse.**

www.themoth.org

Studiecirklar och kulturarrangemang

Då sätter vi igång! Fundera över vad som passar just er och era medlemmar bäst, att träffas under några kvällar och berätta för varandra eller kanske ett större arrangemang som pågår under en dag eller en helg där även publik kan delta. Diskutera vilka berättelser som har ett värde för er och för er omvärld. Vilka är viktiga att dokumentera? På nästa sida presenteras sex förslag på hur ni kan arbeta i form av studiecirklar och kulturarrangemang.

Vad är studiecirkel och kulturarrangemang?

För att räknas som en studiecirkel krävs att samma grupp, om minst tre personer, träffas minst tre studietimmar vid minst tre tillfällen. Det måste finnas en arbetsplan och någon som leder träffarna och för närvarorapportering till Studieförbundet Vuxenskolan.

Större enskilda träffar kan genomföras som ett kulturarrangemang. Planeringen sker tillsammans med Studieförbundet Vuxenskolan och resultatet samt antal delagare rapporteras efter genomförandet.

Studieförbundet Vuxenskolas verksamhet bedrivs till viss del med statsbidrag och det är Folkbildningsrådet som fördelar statsbidraget och följer upp

OM STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN (SV)

SV vill ge människor möjligheter. Därför erbjuder vi en bred verksamhet med mängder av spännande studiecirklar, kurser och kulturaktiviteter. Vi samarbetar med en lång rad organisationer och föreningar var av en är Sveriges Hembygdsförbund.

SVs Värdegrund

SV hävdar alla människors lika värde och rättigheter.

Vår bildningssyn bygger på människans förmåga att själv forma sitt liv tillsammans med andra människor och med hänsyn till miljön.

SVs Vision

SVs vision är en värld som präglas av hållbar utveckling. Genom att öka alla människors inflytande och delaktighet, stärker vi demokratin.

SV är mångfaldens studieförbund som ger varje människa möjligheter att växa.

SV är den mest pådrivande och engagerade lokala kraften för utveckling av föreningsliv, kultur och samhälle.

Vår vision förverkligar vi genom att erbjuda kreativa mötesplatser som ger människor möjligheter till kunskap, reflektion, bildning och samhällsengagemang. Dels för den enskilda människan och dels för grupper av människor med gemensamma behov och värderingar.

verksamheten. Uppgifter om deltagare i den statsbidragsstödda verksamheten samlas in, avidentifieras och används som ett underlag för uppföljning, bidragsfördelning och forskning.

Därför rapporteras deltagande i Studieförbundet Vuxenskolas verksamhet med namn och personnummer men det är enbart Folkbildningsförbundet, SCB och Studieförbundet Vuxenskolan som kan få tillgång till uppgifterna. Om man inte kan eller vill uppge sitt personnummer så kan man ta kontakt med Studieförbundet Vuxenskolas lokala avdelning.

Sex studieplaner

Studieförbundet Vuxenskolan har tagit fram sex olika förslag till upplägg att utgå ifrån. Dessa finns i sin helhet på Studieförbundet Vuxenskolas intranät och *kan hämtas utan kostnad på den lokala avdelningen*.

1 Träffas och berätta

Arbetsplan för *studiecirkel med fyra träffar kring mötesplatser i din bygd*. Genomförs som en uppstartskväll och tre berättarkvällar med olika teman eller olika platser i centrum. Berättelserna dokumenteras på www.minnen.se. Förutsätter att det är samma grupp av människor som träffas minst tre gånger.

2 Planera en större berättaraktivitet

Arbetsplan för *studiecirkel med tre träffar med syftet att planera och genomföra en större aktivitet kring berättande*, kanske en vandring, en berättarafton eller en heldag. Vänder sig till styrelsen eller en arbetsgrupp i hembygdsföreningen. När cirkeln är genomförd är berättarkvällen färdigplanerad.

3 Gå till grunden med bygdens mötesplatser

Arbetsplan för *studiecirkel för den hembygdsförening som vill arbeta mer grundligt*, en hel studiesäsong, med berättandet i bygden. Omfattar 8 träffar eller mer. Vänder sig till en arbetsgrupp eller några intresserade som under cirkelns gång planerar arbetet. Här ingår inventering av mötesplatser, genomförande av en eller flera berättarkvällar, intervjuer med utvalda personer samt dokumentation på www.minnen.se. Arbetet avslutas med ett öppet arrangemang med bredare inbjudan, till exempel en berättarkväll, föreläsningafton eller vernissage med de berättelser som framkommit i studiecirkeln.

4 Bjud in till en enstaka aktivitet

Arbetsplan för *ett enstaka kulturarrangemang*, till exempel "En berättarkväll" eller "En guidad tur till bygdens mötesplatser". Arbetsplanen består av en checklista med förslag på förberedelser, tips och trix för genomförande samt förslag för dokumentation.

5 Bjud in till flera träffar på ett tema

Arbetsplan för *en serie av kulturarrangemang* – att bjuda in brett till en serie av flera olika berättarkvällar/dagar till exempel mötesplatser kring vägen, mötesplatser för unga, nedslag vid olika tider, eller mötesplatser i vardag/fest. Arbetsplanen består av förslag på planering, tips på genomförande och dokumentation.

6 Öva berättarteknik

Arbetsplan med studiecirkel för dem som vill *fördjupa sig i berättandets konst*. Man väljer hur grundligt man vill gå tillväga, här finns övningar på olika nivåer.

Läs mer – länkar och tips

Reportage om berättande och hembygdsrörelsens berättartradition. Beställ och läs som pdf på
www.hembygd.se/bygdochnatur

SV:s studiematerial om berättarteknik, guideteknik och att skapa kulturarrangemang:
www.sv.se

Fabula berättarkompani:
storytelling.se/sv

Sagomuseet i Ljungby:
www.sagobygden.se/sagomuseet-i-ljungby

Västerbottens museums berättarantikvarie:
www.vbm.se/sv/om-museet/projekt/vasterbotten-berattarnas-lan.html

Berättarnätet Sverige:
www.berattarnatet.se

Allians för läkande berättande i Norden:
albanordisk.blogspot.se

The moth
www.themoth.org

Berättarfestival i Skellefteå:
www.berattarnatet.se

Ljungby berättarfestival:
www.ljungbyberattarfestival.se/festivalinfo

Berätta mer

– ett studiematerial om berättande i hembygdsrörelsen

Vi berättar varje dag, i tal, i skrift, med kroppsspråk och på andra sätt. Samtidigt är berättande en konst. I hembygdsrörelsen har berättandet längre varit en självklar del av verksamheten. Men hur gör man?

Sveriges Hembygdsförbund firar hundraårsjubileum 2016 och har därför utlyst året till Hembygdens år. Under årets står berättandet i fokus, bland annat genom berättarprojektet Mötesplatser i samarbete med Nordiska museet. Hembygdsrörelsen och allmänheten bjuds här in att bidra med personliga berättelser på tema Mötesplatser till webbplatsen **www.minnen.se/tema/motesplatser**. Berättelserna blir ett samtidsdokument över 2016, förvaltat av Nordiska museet.

Studiematerialet *Berätta mer* är framtaget, dels för att ge inspiration och konkreta tips till alla som vill ordna träffar, studiecirklar och andra aktiviteter med berättandet i centrum, dels för att visa hur man bidrar med berättelser på www.minnen.se.

Till studiematerialet finns förslag på arbetsplaner för sex olika studiecirklar där antal träffar och upplägget varierar. Kontakta Studieförbundet Vuxenskolan närmaste avdelning om du har frågor eller vill få tillgång till materialet: **www.sv.se**

Vill du veta mer om Hembygdens år?

Läs mer på: **www.hembygd.se/hembygdensar**